

Mødet den 16. Novbr. 1937.

(For lukkede Døre).

I Mødet deltog Arkitekterne Arne Jacobsen og Erik Møller.

1. (J. Nr. 71—1937). Planer til **Opførelse af et nyt Raadhus.**

Borgmesteren aabnede Mødet og udtalte, at naar der med saa kort Varsel var sammenkaldt til Møde om Raadhussagen, var Grunden den, at der tidligere havde været ført en Del Diskussion i Pressen herom, og man ønskede ikke denne gentaget, inden Sagen havde været forelagt Byraadet. Efter den nævnte Diskussion fandt Budgetudvalget det rigtigst at tage en Forhandling med Arkitekterne om de Ting, der var kommet frem i Diskussionen; dette Møde havde man haft og havde der peget paa de Ting, som Offentligheden fandt mindre gode, og det, som man havde ønsket ændret eller tilføjet, for om muligt at skitsere et Forslag der kunde tilfredsstille de flest mulige, for et Forslag, der kunde tilfredsstille alle, fik man næppe. Tiden var maaske noget vanskelig m. H. t. at finde en Stil for en saadan Bygning, der skulde staa gennem lange Tider; men paa den anden Side vilde man selvfølgelig gerne have et Raadhus, der kunde staa

som et varigt Minde om Tiden, og som et Mønster for det Byggeri, der kendetegner vor Tid. Budgetudvalget havde været enigt om, at selve Placeringen af Raadhuset var rigtig, idet det vilde give den mest centrale Beliggenhed i Byen. Man havde derfor i de senere Aar faaet Kirkegaarden frilagt med dette for Øje, og hvis man vilde anvende yderligere Areal af Kirkegaarden, naar engang de øvrige Grave nedlægges, maatte dette afgøres til den Tid. Nu var der sket forskellige Ændringer af Projektet, som de ophængte Tegninger viste. Der blev en Tilbagerykning af Bygningen til ca. 50 m fra Fortovet i Sønderallé, hvorved der blev en større Plads foran Bygningen, og der var Mulighed for en større Tilbagerykning, hvis det ønskedes. I Henhold til forskellige fremsatte Ønsker var Bygningen nu blevet forsynet med et Taarn. Det var oprindeligt ikke Arkitekternes Mening, men efter at det nu var blevet indbygget i Komplekset, vilde de vist nødig undvære det. Navnlig set fra Banegaarden vilde det gøre et udmærket Indtryk af en offentlig Bygning. Højden var 50 m, og de forskellige Etager var tænkt smykket med Billeder af Aarhus Bys Udvikling gennem Tiderne. Taarnet var nogenlunde af samme Højde som det, Udvalget paa sin Rejse havde set i Hilversum, men dette var uden Vinduer og kun forsynet med Huller foroven samt rummede en Vandbeholder, der kunde sætte Tryk paa forskellige Springvand. Taget var ogsaa hævet noget og tænkt tækket med Kobber, og Vinduerne, som var blevet kritiseret en Del, fordi der var for meget Glas, fremtraadte nu mere bestemt; hvis man regnede med 5—5½ m Dybde, kunde de næppe være mindre, naar de skulde give tilstrækkeligt Lys. Angaaende den

udvendige Mur havde der været Tale om gule eller røde Sten eller ogsaa Beton med Puds. Arkitekterne foreslog nu, at Muren opføres i Beton og beklædes med Natursten, hvoraft der findes forskellige, navnlig i Sverrig, og det vilde i høj Grad forskønne Facaden. En Bygning, som laa inde i Byen, vilde ret hurtig blive tilsmudset, særlig med gule Sten, og at vælge røde Sten vilde give Bygningen et tungere Præg, saa den let kom til at gøre et noget trist Indtryk. Beklædningen med Natursten vilde koste ca. 60000 Kr. mere end ved at bruge hjemlige Sten, men det kunde ikke kaldes uoverkommeligt. Selve Taarnet kostede ca. 300000 Kr.; det kunde naturligvis undværes, men det vilde i nogen Grad fremhæve Karakteren af en offentlig Bygning. Der var skønsømmæssig regnet med, at hele Byggeforetagendet foruden Jordarealet, der var Kommunens, og uden Inventar vil koste 3,6 Mill. Kr.; det var en Kalkulation, som naturligvis kunde ændres, men til den Sum var det altsaa beregnet af Arkitekter og Ingeniører, og det laa altsaa indenfor det, som Byraadet havde regnet med. Hvis man kunde blive enige om at bygge Raadhuset som skitseret, vilde vist alle være glade derved, naar det engang stod færdigt. Der var fremsat andre Tanker, f. Eks. at lægge Raadhuset paa Dragonkasernes Grund, men hertil var at sige, at denne Grund kunde Byen ikke disponere over før om 2-3 Aar; hvis man derfor tænkte sig Raadhuset opført til Byens 500 Aars Jubilæum, maatte den Plan opgives. Men der maatte inden for længe træffes endelig Beslutning, og hvis Byraadet gik imod Forslagei, maatte man vist betragte Tanken om et nyt Raadhus som skrinlagt for længere Tid. Dog vilde det

blive nødvendigt at gøre noget ved den Pladsmangel, som fandtes paa Kommunens Kontorer, og hvor man var udsat for et stadigt Pres fra Embedsmændenes Side for at faa mere Plads. Ved Skattekontoret havde man 2 Gange bygget foreløbige Tilbygninger ud i Gaarden, og der havde været Tale om at bygge et særligt Skattehus uafhængigt af Raadhuset. Man havde købt gamle Ejendomme og lavet dem om, men det var meget dyrt; skulde Sagen nu stilles i Bero, vilde der gaa mindst 8 Aar, før et Raadhus kunde blive færdigt, og hvorledes det hele vilde forme sig til den Tid, vidste man ikke. For Øjeblikket havde man de bedste Udsigter til at faa et Raadhus færdigt i Løbet af 4 Aar, og senere kunde der anlægges et større Byggeri paa Dragonkasernens Plads og derved skabes en Ramme om Raadhuset, som i høj Grad vilde forskønne Kvarteret. Hvis man saa paa Raadhusene i København, Stockholm, Göteborg o. s. v., viste det sig, at de ikke havde nogen Plads til Udvidelser, og i Oslo maatte man endog rive dyre Ejendomme ned for at skaffe Plads til Raadhuset; her havde Aarhus den store Fordel at have en Plads i Byens Centrum, hvor Raadhuset kunde lægges. Den sidste Indsats fra Arkitekternes Side, som de ophængte Tegninger viste, var af en saadan Beskaffenhed, at hele Budgetudvalget var enigt om at kunne akceptere det i Hovedtrækkene, maaske med enkelte mindre Ændringer, og naar Udvalget havde indkaldt til Møde, var det for saavidt muligt at undgaa alt det Skriveri i Bladene, som man havde faaet tilstrækkeligt af. Nu maatte Byraadet have Lov til i Fred at tage Standpunkt til hele Spørgsmaalet uden Indblanding eller Forplumringer fra anden Side. Budgetudvalget fore-

slog altsaa, at Byraadet i Hovedsagen tiltræder Forslaget, og at Udvalget bemyndiges til at forhandle videre med Arkitekterne om en Overenskomst angaaende Opførelse af Bygningen. For Ingeniørarbejdets Vedkommende havde der medvirket københavnske Ingeniører, men det kunde nok ordnes saaledes, at der bliver et Samarbejde mellem disse og et aarhusiansk Firma, saa der i videst mulig Udstrækning tages Hensyn til Virksomhederne i Aarhus. Derimod kunde man næppe blande andre Arkitekter ind deri udover, at selvfølgelig Kommunens Arkitekt og Ingeniører skal føre det almindelige Tilsyn med Arbejdet og paase, at det udføres overensstemmende med de Beslutninger, der er taget af Byraadet. Taleren vilde henstille, at Byraadet nu drøfter Sagen, og eventuelle Forespørgsler vilde blive besvaret fra Arkitektens Side. Der vilde derefter blive Lejlighed for Grupperne til at drøfte Sagen hver for sig, og den endelige Afgørelse skulde saa træffes i Byraadsmødet paa Torsdag.

Arkitekt Arne Jakobsen takkede Byraadet, fordi Arkitekterne havde faaet Lejlighed til at komme til Stede og besvare eventuelle Spørgsmaal. Borgmesteren havde i det store og hele gjort Rede for Sagens Forløb, og der var ikke meget at tilføje. Ved det nævnte Møde med Udvalget blev der talt om forskellige Ønsker, der var kommet frem, og et enkelt Medlem nævnte et Taarn, men man blev ikke anmodet om at lave et saadant. Da man skulde prøve at faa noget af det monumentale frem, som egentlig vilde komme af sig selv, efterhaanden som Bygningen bliver rejst, fik Taleren Lyst til at forsøge at lave et Taarn, og det var nu indført i Projektet. Beklædningen af Muren var meget afgørende

for, om man kan have et Taarn paa et Hus; gule Sten var ikke praktiske, og røde Sten var Taleren ikke begejstret for; derfor maatte der findes en Beklædningssten, og der var undersøgt forskellige Muligheder, uden at man dog havde taget endelig Stilling dertil, idet der først maatte forelægges Prøver, før det kunde afgøres. Men ved at anvende Beklædningssten, blev der langt større Fasthed rent arkitektonisk, saa Bygningen kunde bære et Taarn. Man kunde faa Sten fra Sverrig, ogsaa fra Italien; der havde ogsaa været Tale om grønlandsk Marmor, men det vilde Taleren fraraade, da denne Sten ikke var særlig holdbar. I Taarnet havde man foreslaaet at indrette en Slags Bymuseum, hvor man ser Aarhus illustreret gennem Tiderne, og efterhaanden som man kommer højere op, ser man de senere Tider, og endelig paa den øverste Platform har man Udsigt over selve Byen i Nutiden. Naar man kom sejlene til Aarhus vilde Taarnet pynte paa Aarhus' Silhuet; i Øjeblikket domineres Billedet af Siloerne ved Havnen, som forøvrigt var smukke, men Byens Kirketaarne var temmelig spinkle i Forhold til de andre Bygninger. Et Raadhustaaen vilde i den Forbindelse betyde noget, og det vilde ogsaa betyde noget, at fremmede, som kommer til Byen, kan gaa derop og se Udsigten derfra. Beliggenheden, som den var fastsat ved Konkurrencen, var bibeholdt; man havde overvejet de Tanker, der havde været fremme angaaende Kasernen, men selv om Byen ad Aare fik Raadighed over denne Plads, vilde der ikke være vundet noget som helst ved Flytningen; man kunde nok lægge Bygningen i en Park paa Kasernens Grund, men Adgangsveje og Raadhusplads vilde skære denne i Stykker og tage det

meste af Parken. Nu kom Raadhuset til at ligge frit, og der kunde eventuelt skabes en Park paa Kasernens Grund i Tilknytning til Raadhuset. Ved det nye Projekt var Bygningen rykket 10 m længere tilbage, og den kunde godt rykkes endnu længere ind, hvis det ønskes. Taleren vilde hermed takke for Indbydelsen til at komme til Stedet ved Mødet og vilde gerne besvare eventuelle Forespørgsler om Projektet.

S. F. Sørensen vilde først henstille, at man rykker Bygningen saa langt tilbage som muligt, saa man ikke faar de samme Ulemper som paa Banegaardspladsen, der burde have været betydelig bredere. Her var Tale om en Afstand af 50 m fra Sønderallé, men det var ønskeligt, om det kunde blive ca. 100 m. Samtidig vilde Taleren kritisere, at man paatænker at indføre Sten fra Udlandet; det var maaske nødvendigt, hvis det skal være Natursten, dog burde det overvejes, om der ikke kan anvendes røde Mursten. De forenede Teglværker fremstillede nu en meget mørk rød Mursten, og den var muligvis anvendelig. Hvad Tilsmudsning af Facaden angik, saa vilde det blive omtrent det samme, enten der anvendtes Natursten eller Mursten, men muligvis var gule Sten mest modtagelige. Endelig kunde Taleren ønske, at Forhuset blev lavet lidt længere, og at man udelod Sidehuset mod Parkallé. Der var mange andre Ting, man kunde ønske ændret, men alle Ønsker kunde ikke opfyldes, og det var af stor Interesse at faa Arbejdet i Gang snarest mulig. Taarnet var Taleren ikke begejstret for, men det var vanskeligt at bedømme efter en Tegning, naar man ikke var Tekniker, og det vilde muligvis se godt ud, naar det blev færdigt. Vinduerne var temmelig store, men det

kunde der maaske ikke ændres ved. Men altsaa helst en stor Plads foran Bygningen og et Hus af danske Materialer.

Thomas Christensen fandt det glædeligt, at man havde imødekommet en Del af de af Offentligheden rejste Krav. Taarnet havde ikke alle været Tilhænger af, men et moderne Taarn kunde man næppe have noget imod, dog burde de udvendige Stakitter paa Taarnet fjernes. Hovedindgangen var for lav og trykket; den mindede om Vesterport i København, men, som Murer Sørensen sagde, det var ikke let for Ikke-Teknikere at bedømme det efter en Tegning. Det var Meningen, at der skal være Skattekontor i hele Stueetagen; men det var uheldigt, hvis alle de Mennesker, som havde Ærinde der, benyttede Hovedindgangen, den vilde hurtig blive tilsmudset, og der burde være en Indgang fra Siden af Bygningen, ligesom der var Udgang til Parkallé. Taleren var ellers Tilhænger af, at Raadhuset bør ligge paa Kasernens Plads, men naar Borgmesteren oplyste, at det vilde vare 2—3 Aar, før Pladsen kunde frigøres, maatte man se bort derfra. Der blev sagt, at der var taget tilbørligt Hensyn til de fremsatte Ønsker; men der var ikke nævnt noget om Arkitekt Frederiksens Plan, og det kunde maaske ikke nytte at tænke derpaa, naar Bygningen skal ligge paa Kirkegaardspladsen. Naar Arkitekten udtalte, at man senere kunde lave en Park paa en Del af Kasernens Areal, saa var det selvfølgelig rigtigt; men dér vilde den brede Frederiksallé jo skære igennem, saa den ikke fik Tilknytning til Raadhuset. Taleren mente ogsaa, at Bygningen, hvis det er muligt, bør rykkes længere tilbage fra Sønderallé, og den lange Facade mod Parkallé

virkede ikke dekorativt. Hovedsagen var at faa et smukt Raadhus, men ogsaa at faa det i en Periode, hvor det er smaat med Byggeforetagender; derfor burde Sagen nu fremmes mest muligt efter Planen, idet der dog tages Hensyn til de fremførte Ønsker.

Andr. Bitsch fandt det vanskeligt at tage Stilling til et saa stort Spørgsmaal, naar man manglede Sagkundskab; det maatte i høj Grad bero paa et Skøn hos den enkelte. Taleren var enig med Udvalget i, at man bibeholder den Byggegrund, som først var vedtaget; det var sikkert den bedste, der kunde faas til et Raadhus i Aarhus; at tale om en anden Plads var inkonsekvent, naar man ikke havde denne Plads. De Forandringer, der var foretaget ved Projektet, betragtede Taleren som Forbedringer; enten man var Tilhænger af et Taarn eller ikke, saa betød det en Forbedring af Projektet, idet Bygningen kom til at virke mere monumentalt. Om røde Sten eller Natursten er smukkeste, beroede paa en individuel Opfattelse, men selv om man i Almindelighed ikke bør indføre Byggematerialer, vilde Natursten sikkert pynte meget paa Facaden. Stort set kunde Taleren slutte sig til Udvalgets Forslag og akceptere det foreliggende Projekt.

J. P. N. Siig fandt, at det var temmelig kort Tid, der levnedes Byraadets menige Medlemmer til at sætte sig nogenlunde ind i en saa stor Sag. Budgetudvalget og Arkitekterne havde haft $1\frac{1}{2}$ Aar til at faa dette Ændringsforslag frem, og det var ikke for meget, men noget af den Tid kunde nok være givet Byraadet til at se paa Sagen. Nu skulde man tage Stilling dertil senest paa Torsdag, altsaa om 2 Dage, og det var temmelig hurtigt. Naar Borgmesteren udtalte, at

Udvalget havde valgt den Fremgangsmaade for ikke at faa Sagen forplumret, vilde Taleren spørge, om det skal kaldes Forplumring af Sagen, hvis Medlemmerne har en anden Mening end Budgetudvalget og udtaler denne Mening. (Borgmesteren: Nej, ikke her!) Angaaende Projektet, saa maatte Placeringen af Bygningen siges at være udmærket; det var en god Plads, man havde valgt. Bygningens Udseende var betydelig forbedret, efter at der var kommet et Taarn paa; før det skete, fik man ikke noget som helst Indtryk af, at det var et Raadhus. Man havde gennem mange Aar læst og hørt, at en Bygning ved sin Form og Stil skal sige noget om, hvad den skal bruges til. Naar man saa paa Byens gamle Raadhus, var sikkert ingen i Tvivl om, at det var Byens Raadhus, selv om det var en beskeden Bygning. Det kunde man ikke se paa det oprindelige Projekt her, men Taarnet havde som sagt hjulpet godt, og hvorfor skulde Aarhus undvære et Raadhustaarn, naar saa godt som alle større Byer havde et saadant. Hvis Taarnet skulde ses ude fra Søen, blev det vist temmelig lavt; det var sagt, at Urskiven var 5 m, og det var omtrent $\frac{1}{3}$ af det, der rager op over Taget, altsaa vilde Taarnet kun blive ca. 15 m (Stemmer: 20—25 m), og der vilde ikke blive meget at se over de høje Huse. Selve Indgangen syntes noget lav og trykket, saa man fik Indtryk af at skulle bøje sig for at komme derind; det behøves naturligvis ikke, men Indgangen burde være lidt mere pompøs, Taleren var ikke Murer, men havde en Forkærlighed for de gode danske røde Mursten, og ved at bruge disse vilde man spare de 60,000 Kr. og give Arbejde til en hel Del Mennesker i Aarhus og Omegn. Arkitekten havde for-

staaet at bevare Træerne paa Pladsen, men grønne Træer stod bedst til den røde Mur, og en gul Facade vilde vist staa daarligt til Træernes gule Efteraarsfarve og til de nøgne Træer om Vinteren. Skulde der indføres Sten, burde de vælges saa røde som muligt, men man burde helst bruge de hjemlige Sten.

Hans Madsen havde det Indtryk af Tegningerne, at de lignede det, der var fremme i Tiden; Spørgsmaalet var saa, om man syntes om dette, eller man betragtede det som en Tidstype, der hurtigst mulig burde forsvinde. Bygningen lignede i høj Grad dem, man saa alle Steder nutildags, og som der kan laves mange af i en Time; nogen særlig Arkitektur var der ikke over dem, slet og ret, lige op og ned med Vinduer og fladt Tag som et Laag paa Kassen. Et saadant Raadhus burde Aarhus ikke bygge. Naar der nu var gaaet saa lang Tid, havde man Lov at vente sig noget særligt, men det fik man ikke her. Det var forøvrigt en forkert Fremgangsmaade at holde dette Møde for lukkede Døre, og der var ikke noget forkert i, at der i Pressen diskuteredes om Byens fremtidige Raadhus. Projektet kunde være pænt til en Administrationsbygning eller et Skattepalæ, men noget Raadhus lignede det absolut ikke. Det var selvfølgelig noget af en Smags-sag, men Borgmesteren havde jo udtalt, at Medlemmerne skulde sige, hvad de mente derom, hvorefter det skulde drøftes i Grupperne og afgøres paa Torsdag. Det var en noget hastig Fremgangsmaade; der blev ikke givet Byraadet Lejlighed til at undersøge, om der gives andre Udveje; man blev sfillet overfor den Kendsgerning, at hvis man ikke tager dette, vil Raadhuset ikke blive færdigt til 1941. Aarhus burde have

et Raadhus til 1941, men det var ikke givet, at det bør være det foreliggende Forslag, og hvis der ikke var andet Valg, havde der været arbejdet daarligt med Projektet, og Udvalget burde da for længe siden have forelagt Sagen i Byraadet og faaet Byraadets Opfattelse af, hvorledes Raadhuset bør være. Den brede lave Indgang var forfærdelig; den mindede om et Maskinværksted eller et Garageanlæg, og f. Eks. det nye Maskinværksted ved Havnen var lige saa pænt. Bygningen mindede ogsaa noget om Universitetet, naar man undtog Taarnet, og de, der synes om Universitetet, vilde vel ogsaa synes om dette, men det var dog vist de færreste, der kunde se noget kønt i denne Stil. Noget positivt i Stedet for det foreliggende kunde man jo ikke foreslaa, men saafremt der kunde blive Tid dertil, vilde Taleren henstille, at man faar fremstillet et Hus og saa vælger mellem Huset og dette Projekt.

Vald. K l o s t e r vilde meget beklage Budgetudvalgets Hemmelighedskræmmeri og paatale, at det ikke paa et langt tidligere Tidspunkt havde indkaldt det øvrige Byraad til en Diskussion om Raadhuset, for at man kunde faa Lejlighed til at orientere sig. Der taltes saa ofte om Samarbejdets Værdi, og det praktiseredes jo jævnligt; her forelaa en mægtig stor Opgave for Byen og dens Borgere, og det samlede Byraad burde derfor ogsaa være med i dette sammen med Budgetudvalget; nu skulde Medlemmerne paa et Øjeblik tage Stilling til et saadant Projekt, og det var en meget vanskelig Opgave. Taleren syntes heller ikke om Indgangen; den mindede for meget om Vesterport i København; men ellers maatte det siges, at der var sket en ret betydelig Vinding ved disse Ændringer, og det saa langt mere

tiltalende ud end efter det første Forslag. Taleren forstod ikke rigtig Borgmesterens Udtalelser om, at Sagen var forplumret; Byens Borgere maatte dog have Lov til at udtale sig om en saadan Sag og diskutere de forskellige Synspunkter, før Sagen afgøres. Taleren vilde altsaa erkende, at Projektet havde vundet betydeligt ved Ændringerne, men var forøvrigt en ret stærk Tilhænger af at placere Bygningen efter Arkitekt Frederiksens Forslag.

H. J. B a d e n var angaaende Bygningens Placering nærmest enig med Budgetudvalget, idet Bygningen vilde virke mest sluttet paa dette Sted. De forskellige Ændringer, som Arkitekterne havde udarbejdet, var alle Forbedringer, og de havde gjort hele Komplekset kønnere, men dermed skulde ikke være sagt, at det var kønt nok. Efter Konkurrencen blev der skrevet, at det fremragende ved Projektet var, at det ikke lignede noget andet Raadhus. Dette fandt Taleren dog ikke var nogen Fordel; Raadhuset i Aarhus skulde ikke være nogen Kopi af andre Raadhuse, men det skulde være særpræget, saa man ikke var i Tvivl om, at det var et Raadhus. Ændringerne havde bidraget til at særpræge det, men ikke nok. Taarnet var et Fremskridt, selv om det maaske skulde være lidt højere, men Taleren kunde dog ikke tænke sig at stemme for et Taarn af det Udseende, som vist paa Tegningen, for man fik det bestemte Indtryk, at Stilladset var blevet siddende uden paa Taarnet. Det kunde ganske vist være symbolsk, idet det kunde betyde, at Taarnet ikke var bygget færdigt, og at der senere skulde et Spir paa eller lignende. men det vilde vist blive til almindelig Latter. Men ellers var det rigtigt med et Taarn; man skulde

ikke være saa jordbundet, at man forlanger hver eneste Kubikcentimeter udnyttet; ved et Raadhus burde der tages lidt andre Hensyn, og der maatte nok sidde enkelte Sten til Unytte, naar det kan bidrage til at skabe en Bygnings Særpræg og gøre den monumental. De Projekter, der kom frem ved Konkurrencen, lignede hinanden meget; det var den samme Stil og de samme Ideer der gik igen, eller rettere den samme Fattigdom paa Ideer. Man kunde nære den største Respekt for de moderne Arkitekters snilde Indretning at Lejligheder o. lign., men Projekterne til Raadhuset gjorde Indtryk af, at der var flere Teknikere end Kunstnere blandt Arkitekterne. Hvis man var inde i en Periode, hvor denne Udstilling betegnede Højdepunktet af det, der kan præsteres i Dag, saa burde man bygge en Administrationsbygning og gemme Raadhuset til andre Tider, saa kunde man overlade til Efterkommerne at bygge et Raadhus, som virkelig ligner et Raadhus.

Johanne Berg konstaterede med Sorg, at Byraadsmedlemmerne var mere eiler mindre gammeldags indstillede, navnlig mere. Taleren vilde melde sig som en af dem, der vil gaa ind for dette Raadhus, som i Virkeligheden var en køn Bygning, og efter at Taarnet var kommet paa, var det ogsaa en monumental Bygning, saa det var en glædelig Forandring, der var sket. Med H. t. Facadebeklædningen vilde Taleren dog gerne, at der kunde bruges dansk Materiale, dog burde man næppe vælge de røde Mursten, som man saa ofte havde hørt prise; de vilde vist ikke passe til Bygningen. Grønlandsk Marmor var maaske ikke anvendelig, men hvis der kunde findes en dansk Sandsten eller lignende, burde den benyttes. Taleren kunde altsaa slutte sig til

Forslaget og vilde ogsaa give Borgmesteren Ret i, at der havde været snakket tilstrækkeligt uddtil om Raadhuset; skulde man tage Hensyn til alle de Ønsker og Meninger, der var kommet frem, fik man aldrig bygget Raadhus. Efter de faldne Udtalelser kunde det se ud, som om der helst skulde bygges 21 Raadhuse, men det kunde næppe være Meningen; man burde komme til Enighed om det foreliggende Forslag.

Kai Blicher fandt det interessant at høre denne Diskussion. Man kendte jo Budgetudvalgets Stilling, og hidtil havde det faaet 2 Tilhængere, nemlig Bitsch og Frk. Berg, medens Resten var utilfredse; Thomas Christensen og Murer Sørensen ønskede Raadhuset alene for Arbejdets Skyld. Men det var et stort Spørgsmaal, om Byen i Virkeligheden manglede dette Raadhus, for der var vist ingen af Kommunens »Væsener«, som manglede Plads, selv om naturligvis Cheferne sagde det. Paa Talerens Kontor havde man kun 39 m² til 7 Mennesker; der var paatænkt en Udvidelse, men Pengene dertil skulde betales i Skat, saa det maatte opgives. Kommunens »Væsener« kunde udmærket vente de 2—3 Aar, til Kommunen kunde faa den Plads, hvor Raadhuset bør ligge, og Byen sparede ca. 300000 Kr. aarlig i Rente ved at udsætte Sagen. Der var begaaet en Fejl i denne Sag, idet den burde have været taget i to Tempi, først et Forslag om, hvor Raadhuset skal ligge, og bagefter hvorledes Bygningen skal være. Den gamle Kirkegaard var en af de største Værdier i Aarhus, og den skulde nu ødelægges, skønt man i Løbet af et Par Aar kunde faa et mægtigt Areal ved Siden af, hvor Raadhuset kunde ligge ideelt. Det eneste, der talte for at bygge nu, var den Idè, at det skal være

færdigt til 1941; men det spillede dog ingen Rolle. Hvis man ventede og lagde Raadhuset paa Kasernegrunden, vilde Efterkommerne om 50 Aar sige, at Borgmester Christensen var en stor Mand, fordi han sparede den gamle Kirkegaard. Taleren forstod ikke, hvorfor Sagen skal afgøres for lukkede Døre; i et offentligt Møde maatte Flertalsgrupperne jo som Regel tage den Stilling, som Gruppens Flertal bestemte, medens man i Talerens Gruppe havde mere frit Slag, selv om man som Regel blev enige, og der var dog al mulig Grund til at høre Borgernes Mening om en Sag, der havde saa stor Betydning for Aarhus By.

E. Winterberg antog ikke, at alle 21 Medlemmer kunde blive enige om, hvorledes Raadhuset skal være. Det var med Arkitektur som med saa meget andet, at der er lige saa mange Meninger, som der er Mennesker. Taleren havde gaaet med meget gammeldags Begreber om, hvordan et Raadhus skal se ud, og blev derfor skuffet af Konkurrencen; der syntes at mangle noget ved disse Projekter, noget monumentalt; men man maatte samtidig bøje sig for de Synspunkter, som den moderne Arkitektur gør gældende, at det kun skulde være det nødvendige. Byen havde dog Raad til ogsaa at ofre lidt for Øjet, og det maatte hilses med Tilfredshed, at der var kommet et Taarn paa Bygningen; det var vist alle enige om, selv om det kunde diskuteres, hvorledes Taarnet skal være. Men selv om man vilde vælge et andet Projekt, maatte det blive i samme Stil som dette, for der kunde dog ikke være Tale om at tage et Projekt, som repræsenterede en anden Tid. Spørgsmaalet skulde løses i Byraadssalen. Der taltes om, at Offentligheden skal have Lejlighed til at udtale sig; men

hvem var Offentligheden? Det var et Par Journalister, der havde ført en Kampagne om den ene eller den anden Opfattelse, og saa en hel Række mere eller mindre sagkyndige fra Oplandskommunerne; det var Realiteten af Offentlighedens Indblanding. Den store brede Befolkning var næppe utilfreds med det, som var kommet frem i dette Forslag. Skulde Offentligheden beskæftige sig yderligere dermed, maatte man sammenkalde til partipolitiske Møder, men det var næppe heldigt for Sagens Løsning. Det var en Nødvendighed at faa Spørgsmaalet løst, idet Byens Administration var fordelt paa saa mange Steder; det var upraktisk og uøkonomisk, og det kostede Penge hver Dag at holde Administrationen gaaende i de gamle snævre Lokaler. Sagen maatte løses nu, og som den havde formet sig, maatte der tages Stilling dertil paa den Maade, som Borgmesteren foreslog. Projektet var forbedret ved de foreliggende Ændringer, dog burde Arkitekten maaske ikke have bøjet sig m. H. t. at benytte Sten til Facaden; det mest reelle var at bruge Beton med Puds; det var et billigt og holdbart dansk Materiale.

Vald. Kloster vilde gøre Winterberg opmærksom paa, at Lejen af Kommunens Kontorer ikke betød ret meget i Forhold til, hvad Administration og Forrentning af Raadhuset vilde koste. Den offentlige Diskussion om Raadhuset havde dog bevirket, at Projektet nu var betydelig forbedret, og det var da ingen Ulykke.

Stecher Christensen protesterede imod, at der skulde være noget Hemmelighedskræmmeri fra Budgetudvalgets Side, og der var ikke paa noget som helst Tidspunkt skjult overfor Offentligheden eller Byraadet, hvad der foregik i Sagen.

De gamle Planer havde været offentlig tilgængelige i længere Tid, og de nye Ændringer havde Udvalget først faaet Dagen i Forvejen. Budgetgetudvalget ønskede netop, at Byraadet skulde drøfte Spørgsmaalet, om man i det hele taget vil have et nyt Raadhus, om Placeringen af dette, og om det er det foreliggende Projekt, som man skal have. Det var tidt nok paavist, at Kommune-ns Kontorer er overbefolkede, og at der maa skaffes større Lokaler til de kommunale Institutioner. Man havde købt gamle Ejendomme og og foretaget dyre Omlavninger, og alligevel blev det ikke tilfredsstillende; nu var Tidspunktet, hvor man maatte skære igennem og faa en rationel Løsning af Spørgsmaalet. Angaaende Placeringen var der jo nogle Mennesker, der syntes, at det var Synd for de store dejlige Træer i Parken; det var forøvrigt en Kærlighed, der sjælden kom frem i Byraadet, naar det drejede sig om Fjernelse af Træer. Det var naturligvis kedeligt at tage de grønne Pletter i Byens Indre, men naar man saa paa Tegningen, viste det sig, at der blev meget tilbage af Parken, og hvis den, der skal anlægge Raadhushaven, har en lykkelig Haand, kan der skabes en Idyl, saa man ikke vil savne den gamle Kirkegaardsidyl, som Folk tilsyneladende først har opdaget, efter at Aviserne begyndte et skrive derom. Plaaeringen var rigtig; det var den mesi centrale Plads for et Raadhus. Arkitekt Frederiksens Projekt var umaadelig dyrt, og det løste Opgaven daarligt; Raadhuset vilde komme til at ligge som en Lagkage midt i Historien, som man kunde køre rundt om. Der var mange Detailspørgsmaal her, som kunde diskuteres, men der var dog næppe nogen, der ønskede, at man skulde tilbage til Klukemøbler-

nes Tid, og Konkurrencen viste da ogsaa, at praktisk talt alle Arkitekter gaar ind for den Byggestil, som man saa her. I Kirkebygninger bibeholdt man heller ikke den gamle Kirkestil; det viste de nye Kirker, der var bygget i Aarhus. Den ny Afdeling paa Sygehuset var heller ikke bygget som medicinsk Afdeling, skønt det maatte kaldes en pæn Bygning, man valgte noget, som var i Kontakt med Tiden. Angaaende Offentlighedens Syn, saa var det vist rigtigt, som Winterberg udtalte, at det var et Par Journalister og Arkitekter med forudfattede Meninger, som fangede Folk, der ikke havde Grundlag for en selvstændig Bedømmelse. Det ændrede Projekt havde imødekommet meget af det, som var ønsket i den saakaldte offentlige Debat, ogsaa et Taarn, og det var rigtigt, at Taarnet pyntede paa Bygningen og gav den mere Karakter af et Raadhus. Kunde Byraadet ikke enes om det foreliggende Forslag, agtede Budgetudvalget ikke at stille noget Ultimatum, men hvad man saa skulde gøre, vidste Taleren ikke, for hvilken Arkitekt man end valgte, fik man hans Opfattelse af Sagen, og den var maaske lige saa utilfredsstillende, som mange mener om det foreliggende Projekt. Det nyttede altsaa ikke noget. Men her var Spørgsmaalet løst paa en god og sund Maade, og det vilde være klogt at godkende disse Planer i store Træk. Skulde Forslaget blive forkastet, vilde det sikkert blive nødvendigt at lægge Sagen til Side mindst 2-3 Aar og saa begynde paa et nyt Grundlag, men man havde ingen Garanti for, at det blev bedre end det nuværende.

H. P. J e n s e n fandt ogsaa, at det var meget hastigt at skulle tage Stilling til Sagen, og det havde maaske været klogere af Budgetudvalget

at have taget denne Diskussion i Byraadet, før de lod Planerne omarbejde. Hvad den økonomiske Side angik, vilde man jo komme til at betale 200000 Kr. aarlig i Rente af de 4 Mill. Kr., og det havde været rigtigere, om man havde opført dette Beløb paa Budgettet gennem flere Aar, saa havde man haft en Del af Kapitalen og kunde maaske have undgaaet at laane. Det var ønskeligt at faa visse Ændringer i Projektet, men det var nævnt i Forvejen, og man kunde jo ikke gøre alle tilpas. Taleren var ikke særlig Tilhænger af et Taarn, saa maatte man hellere give Facaden mod Sønderallé et mere pompøst Udseende; den verandalignende Udbygning var et underligt Amfibium. Det var mærkeligt, at man ikke havde lagt Bygningen helt over til Frederiksallé, saa kunde den lille Udbygning mod Parkallé være udeladt. Man burde bygge helt over til Frederiksallé og saa lægge Hovedindgangen fra Sønderallé midt i Bygningen. Det var rarest at faa danske Materialer, og hvis grønlandsk Marmor ikke var godt, havde man vel Sten fra Bornholm eller Faksesten, som var meget holdbare og sikkert vilde se godt ud her. Ogsaa røde Sten kunde bruges, i hvert Fald hellere end en Betonklods med Puds udenpaa. I det store og hele kunde Taleren tiltræde at bygge et Raadhus, blot det havde Karakter af et Raadhus; men Facaden mod Parkallé burde altsaa forandres, og der maatte skabes en Raadhusplads mod Sønderallé.

Esther Aggebo var Tilhænger af, at Aarhus skal have et moderne Raadhus, det kunde godt være kønt, fordi det var moderne, men det foreliggende Projekt var ikke kønt nok, selv om det havde hjulpet meget ved disse Ændringer.

Et Medlem af Udvalget, som var paa Rejse i Holland, havde sendt et Billede af Raadhuset i Hilversum; det var meget smukt, og det viste, at det moderne og det smukke udmærket kan forenes. Tillige skulde Raadhuset gerne vise lidt af Aarhus Bys Ansigt. Taleren havde f. Eks. set en Kirkebygning i Stockholm, der ligesom viste noget af Sverrigs Sjæl og gav Udtryk for noget af det bedste i Sverrig. Noget lignende skulde man have frem herhjemme, og denne Opgave kunde vist ogsaa løses.

Hans Madsen havde ikke særlig ønsket at diskutere Sagen, men havde blot udtalt sin Mening om Forslaget. Naar der blev sagt, at der ikke var andre Arbejder ved Konkurrencen, som duede, saa var det vist rigtigt, men det var ikke saa mærkeligt, for Arkitekterne viste godt, hvordan Smagen var hos de Folk, der skulde bedømme Arbejderne, og det maatte de tage Hensyn til. Nu var Konkurrencen forbi, og saa havde man en Chance for, at Arkitekterne kan se bort fra Smagsretningen og lave et rigtigt Raadhus. Man skulde have haft dette Møde med Arkitekterne, før de lavede Ændringerne, saa de vidste lidt om, hvad Byraadet ønskede. Hvis man ikke var Tilhænger af Stilen, blev man kaldt Tilhænger af Klunkemøblerne, men det var ikke rigtigt; det var blot kedeligt, at det skulde være saa koldt og ligetil; det lignede for saa vidt Tiden godt nok, men man skulde ikke tilstræbe at faa det til at ligne Tiden. Naar Stecher Christensen udtalte, at Forslagets Forkastelse vilde betyde en Udsættelse paa mindst 2-3 Aar, saa behøvede det ikke at være Tilfældet. Hvis Byraadet paa Torsdag vedtog, at man vil have et Raadhus, saa fik man det; saa kunde man anmode Arki-

tekterne om at se lidt derpaa igen, og der kunde sikkert findes flere Forbedringer ved Facaden, selv om det ikke blev et Raadhus, som det Taleren fantaserede om. Men der kunde nok laves adskilligt ved dette Projekt, saa man vilde synes bedre derom, og derfor burde Arkitekterne have Lov til at prøve en Gang endnu, maaske ogsaa ved et Samarbejde med Kunstnere for at faa det bedst mulige ud deraf. Forslaget burde vises tilbage til fornyet Overvejelse.

V. Jaquet erindrede om, at da man for en Del Aar siden byggede Lukaskirken, fandt de fleste den ualmindelig grim; men nu sagde alle, at den var pæn og passede godt ind i Omgivelserne. Da Konkurrencearbejderne var udstillede, gik Taleren en Aften og hørte paa de forskellige Meninger; egentlig syntes Taleren bedst om Arkitekt Pucks Forslag; de andre Arbejder var næsten alle Pakkassestilen, som den er blevet kaldt, men de unge Mennesker holdt alle paa det Projekt, som fik 1. Præmie; det viste, hvorledes Ungdommen saa paa Sagen, og de ældre var maaske noget gammeldags paa dette Omraade. Konsul Blicher maatte være glad ved, at han ikke var Formand for Udvalget for Bygninger og Inventar, saa vilde han hver Dag høre Klager over Pladsmangel paa Kontorerne. Paa Fabrikkerne havde man Tilsyn, som skred ind, hvis Lokalerne var for daarlige; Kommunens Lokaler var ikke under noget Tilsyn, men man kunde ikke i Længden være tjent dermed. Taleren vilde stemme for det foreliggende Forslag.

J o h a n n e B e r g erklærede, at Hans Madsens Udtalelser var en fuldstændig Underkendelse af al Sagkundskab, og det kunde man ikke gøre i dette Tilfælde.

Stecher Christensen sluttede sig hertil. Hans Madsen ønskede at faa et Raadhus, men ingen af Projekterne var rigtige, og han nævnede intet om, hvad der skulde til. Den Bygningsstil, man havde faaet i Aarhus i de senere Aar, havde skabt mange smukke Bygninger; tidligere havde man egentlig kun Tinghuset, idet Teatret og Statsbiblioteket var for indeklemte, og Kreditforeningens Bygning var kun Facade. I Leyden skændtes man om det samme, saa lavede man et moderne Raadhus med en gammeldags Facade, som passede til Bygningerne i Gaden, men noget saadant paataenkte man vel ikke her. Taleren forstod ikke, hvilke Kunstnere der skulde samarbejdes med, og det fik man næppe noget ud af; det foreliggende var det rigtige Grundlag. Taleren havde ikke sagt: Dette Raadhus eller intet! for Byraadet kunde selvfølgelig vedtage et andet Projekt; men man vilde blive nødt til at henlægge Spørgsmaalet, hvis Forslaget blev forkastet.

J. Riber fandt, at Pladsen for Raadhuset var rigtig. Der var meget smukt ved Projektet; det var ikke nogen Kasse, og der var stor Forskel paa dette og paa Universitetet, alene Taget gjorde en mægtig Forandring. Især set fra Bane- gaarden tog Bygningen sig smukt ud, og det betød noget for de mange fremmede, som kom til Byen. Man fik ikke let noget smukkere end dette, selv om der var Enkeltheder, der maaske burde ændres og forholdsvis let kunde ændres. Det Stykke af Kirkegaarden kunde godt undværes, og der kunde laves noget smukt ud af Resten af Anlægget. Der kunde næppe skabes noget bedre end det foreliggende Forslag.

182

Vald. Kloster indrømmede, at hvis man havde spurgt Udvalget om, hvorledes Sagen laa, havde man selvfølgelig faaet de ønskede Oplysninger, men Budgetudvalget havde forsømt at orientere Medlemmerne i Sagen.

Stecher Christensen mente, at ved Udstillingen kunde Medlemmerne orientere sig.

H. J. Baden havde nok hørt, at hvis man ikke var Tilhænger af Funkisstilen, var man en »Klunkemand«. Det passede dog ikke, selv om man ikke stadig holdt paa det sidste nye. Taleren kunde ønske en Afstemning og vilde appellere til Medlemmernes inderste Overbevisning, om de virkelig vilde have et Taarn med det Stillads om.

Thomas Christensen holdt paa, at man skal tage det foreliggende Forslag men med en Opfordring til Arkitekterne om at tage Hensyn til de faldne Udtalelser. Man burde gaa til Afstemning i Dag; det var næppe nødvendigt at lade Sagen gaa til Grupperne; her burde enhver stemme efter sin Overbevisning, og det hastede at faa Sagen afgjort.

J. P. N. Siig erkendte, at de faldne Udtalelser var højst forskellige; men Meningen var vel, at Byraadsmedlemmerne var indkaldt for at sige deres Mening om Sagen, ellers kunde man lige saa godt være blevet hjemme. Byraadet var vel indkaldt, for at Arkitekterne ogsaa kunde tage Hensyn til dem, der ikke var helt enige med Budgetudvalget.

Borgmesteren erklærede, at Spørgsmaalet om, hvorvidt Sagen skal fremmes paa det nuværende Grundlag eller ikke, vilde blive afgjort i Gruppernes Møde, naar Byraadsmødet var forbi. I dette Møde skulde kun drøftes alle Anskuelser fordomsfrit, og saa maatte Grupperne

se, om der kan tages Hensyn dertil. Taleren vilde dog straks sige, at man næppe kan imødekomme Hans Madsen; hans Udtalelser var saa taagede og højtflyvende, at Taleren ikke vilde regne med dem. Det syntes at være en Fejl, at Budgetudvalget blev valgt ind i Bedømmelseskomitéen; det burde have været 5 andre Medlemmer, og hvis f. Eks. Kloster og Blicher havde været med deri, havde sikkert alt været saare godt. Der var fra flere Sider fremsat meget kraftige Udtalelser om Projektet, men Taleren antog, at man vilde se anderledes derpaa, naar Bygningen var færdig. Til S. F. Sørensen vilde Taleren sige, at et Raadhustorv er ikke en Banegaardsplads med Parkering, Sporveje o. lign., og naar man nu ønskede Banegaardspladsen udvidet, maatte man erindre, at det var 20 Aar siden den blev anlagt. Hr. Blicher talte om en aarlig Renteudgift paa 300000 Kr. Hvis man regnede med 5 Mill. Kr., vilde Renten blive 200000 Kr., og dertil kom Afdragene, der jo efterhaanden blev en Formue for Kommunen. At sige, at det var Hemmelighedskræmmeri fra Budgetudvalgets Side, var at vende Sagen paa Hovedet. Der havde først været Udstilling af Projekterne efter Bedømmelsen, siden havde der været ført en Bladpolemik af Folk, som skulde forestille at være Borgerskabet; men skulde denne Diskussion fortsættes, maatte man tage Stilling dertil indenfor Partierne, for det kunde ikke være Bladet i Kannikegade alene, som agerer Sagkundskab, og saa blev det maaske alligevel det foreliggende Forslag, som det store Flertal af Byens Borgere vil gaa ind for. H. P. Jensen mente, at man gennem Aarene skulde have opsparet ca. $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr. aarlig hertil; men det vil sige, at dette Beløb skulde være lagt paa

Budgetterne, altsaa paa Skatten, og den var høj nok i Forvejen. Mange af Træerne paa den gamle Kirkegaard var saa gamle, at de ikke kunde staa i ret mange Aar. Arkitekt Frederiksens Projekt maatte betragtes som haabløst; han nævnte bl. a. noget om en Statsskole paa Kasernens Grund og beregnede dertil et Areal, der var tre Gange saa stort som Raadhusets. Men hvis man skulde have en Udvidelse af Statsskolen, kom vist Kommunen til at betale det, for Regeringen var ikke særlig stemt for at bygge Statsskoler; maaske de gamle Kontorlokaler paa Mejlgade engang kunde anvendes til en passende Udvidelse af Statsskolen, men det kunde afgøres senere. Man fik Indtryk af, at der var lige saa mange Meninger om Raadhuset, som der var Medlemmer, men hvis man troede, at der om 3—4 Aar bedre kan skaffes Enighed, var det vist forkert. Skulde Raadhuset staa færdigt til 1941, var det nødvendigt at tage fat snarest, men hvis man havde den Opfattelse, at det var bedre at fortsætte med at købe gamle Bygninger og lave dem om til Kontorer, saa maatte jo Planen skrinlægges, og saa maatte Efterkommerne tage fat derpaa. Personlig havde Taleren ikke noget særligt Ønske om at gaa foran i dette Arbejde, men havde følt det som en Pligt at tilrettelægge det saaledes, at der kan bygges et Raadhus, hvis Byraadet ønsker det. Der var vist Enighed om saavidt mulig at bruge dansk Arbejde, men man burde dog ved en saadan Bygning se noget mere paa Udseendet, og tage det bedste, der kan faas, selv om det skal hentes fra Udlandet; men dette Spørgsmaal kunde jo diskuteres, og ligeledes Taarnets Udseende. Det foreliggende Projekt skulde i Hovedtrækkene danne Grundlaget for

Raadhuset, og der kunde forhandles om Enkelt-
heder; men hvis Byraadet slog det i Stykker,
maatte man vælge andre til at fortsætte Arbejdet;
Taleren vilde i hvert Fald efter de i Dag faldne
Udtalelser ikke være med til at finde en anden
Løsning. Hermed vilde Taleren slutte Diskussio-
nen og henstille til Grupperne at behandle Sagen
og overveje, om der kan findes en Løsning paa
det foreliggende Grundlag, og at Budgetudvalget
saa forhandler videre med Arkitekterne om even-
tuelle Ændringer.

Sagen henvistes til Behandling i Grupperne.
